

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ**

ГОЛУБОВА Галина Володимирівна

УДК 311:656.13

СТАТИСТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ТРАНЗИТУ ВАНТАЖІВ В УКРАЇНІ

Спеціальність 08.00.10 – статистика

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі прикладної статистики Національної академії статистики, обліку та аудиту, м. Київ

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Парфенцева Неля Олексіївна,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
завідувач кафедри прикладної статистики

Офіційні опоненти: доктор економічних наук,
Калачова Ірина Володимирівна,
Державна служба статистики України,
директор департаменту статистики послуг

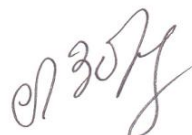
кандидат економічних наук,
Гнатик Ярослав Богданович,
Тернопільський національний економічний університет,
викладач кафедри економічного аналізу і статистики

Захист дисертації відбудеться “26” лютого 2013 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.870.01 в Національній академії статистики, обліку та аудиту за адресою: 04107, м. Київ, вул. Підгірна, 1, ауд. 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії статистики, обліку та аудиту за адресою: 04107, м. Київ, вул. Підгірна, 1.

Автореферат розіслано “23” січня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. А. Зоріна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ринкові реформи зумовлюють соціально-економічні зміни як в економіці країни в цілому, так і в її галузях. Ці зміни потребують статистичного вивчення у контексті аналізу результатів реформування економіки, а також з'ясування того, наскільки ефективними і послідовними виявилися трансформації економічної системи, зумовлені переходом до ринку.

Найвідчутніше світові кризові явища та спричинені ними зміни (як позитивні, так і негативні) позначаються на транспортних системах і мережах. Це зумовлено багатьма чинниками, що пов'язані зі специфікою транспорту як однієї з визначальних галузей економіки країни.

Транспорт як інфраструктура економічного кругообігу забезпечує процес переміщення людей та вантажів. Звідси впливають найважливіші функції транспорту, які мають не лише економічний характер, а й соціокультурний, політичний тощо.

Посилення й розгалуження господарських зв'язків між підприємствами різних видів економічної діяльності, поглиблення торговельних, експортно-імпортних та транзитних зв'язків між країнами, бурхливий розвиток туристичних послуг, а також особливості ринкової кон'юнктури дедалі частіше зумовлюють використання транспорту як невід'ємного елемента забезпечення функціонування економіки країни.

Важливим аспектом щодо ефективної діяльності транспорту у частині вирішення поставлених перед ним завдань є забезпечення статистичного супроводу. Тому з боку статистики необхідним є систематичний економіко-статистичний аналіз діяльності зазначеної галузі з метою дослідження її стану та розвитку.

У сучасному глобалізованому світі чинне місце займає розвиток міжнародних транспортних коридорів. Сьогодні територією України проходить чотири з дев'яти транс'європейських транспортних коридорів, якими переміщуються значні обсяги транзитних вантажів різної номенклатури як на європейські, так і на азійські ринки.

Статистичне вивчення транзитних вантажопотоків у просторово-динамічному руслі висвітлює стан і розвиток транзитного потенціалу України. Це сприяє розробленню низки проектів національного рівня щодо залучення транзитних вантажів, збільшенню прибутків від наданих територіальних послуг, зростанню мережі клієнтів (шляхом підписання корисних для України угод), розвитку транспортної інфраструктури України та її інтеграції у світові транспортні мережі.

Вагомий внесок у розвиток теоретичних та методологічних аспектів вивчення транспортної галузі України зробили такі відомі учені, як О. Бакаєв, Л. Бакаєва, О. Котлубай, Ю. Кулаєв, Ю. Кутах, І. Малярчук, В. Ревенко, С. Пирожков, Ю. Цветов та інші науковці.

Політико-економічний аналіз транзитного потенціалу України міститься у дослідженнях таких науковців, як О. Барановський, В. Бегма, І. Білько, Т. Блудова, О. Власюк, В. Геєць, А. Гуцал, Б. Губський, Б. Данилишин, С. Дорогунцов, Т. Ковальчук, В. Міщенко, В. Мунтіян, В. Новицький, А. Новікова, А. Сухоруков, В. Шлемко та ін.

Окремі аспекти статистичного вивчення транспортної галузі України висвітлені у працях українських статистиків: О. Васечко, С. Герасименка, Я. Гнатика, А. Головача, В. Захожая, А. Єріної, І. Калачової, В. Колеснік, Р. Кулинич, Ю. Лазебник, І. Манцурова, В. Михайлова, Н. Парфенцевої, Л. Пирожкова, Н. Фатюхи та інших учених.

Разом з тим залишаються нерозв'язаними питання проведення статистичного дослідження транзитних вантажоперевезень в Україні з метою розширення інформаційно-статистичної бази, наповнення її новими показниками, вдосконалення форм статистичної звітності тощо.

Транзитні послуги України як форма міжнародної торгівлі територіальним ресурсом потребують поглибленого статистичного вивчення й аналізу, зокрема оцінювання стану та розвитку України як транзитної держави, визначення та дослідження чинників впливу на зростання обсягів транзитних вантажопотоків і надання науково обґрунтованих статистичних висновків у цілому.

Зважаючи на привабливість у теперішній час транзитних перевезень та недосконалість організації збирання й оброблення статистичних даних щодо транзитних вантажопотоків України, обрана автором тема дисертаційної роботи характеризується науковою актуальністю.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано у межах науково-дослідної тематики кафедри прикладної статистики Національної академії статистики, обліку та аудиту: “Розробка методологічних засад статистичного дослідження соціально-економічного розвитку регіонів України” (державний реєстраційний номер 0104U007182) та “Розроблення статистичного забезпечення становлення та функціонування ринків в Україні” (державний реєстраційний номер 01080011270). У межах наукової роботи автором розроблено рекомендації щодо теоретико-методологічного обґрунтування статистичного вивчення транзиту вантажів в Україні, запропоновано напрями удосконалення інформаційно-методичного забезпечення статистичного вивчення транзиту вантажів в Україні.

Отримані наукові результати автора полягають в удосконаленні теоретичних положень, розробленні методологічного та практичного забезпечення статистичного вивчення транзиту вантажів в Україні, формуванні системи показників транзиту вантажів, визначенні основних чинників впливу на його розвиток, оцінюванні транзитної привабливості України та розробленні рекомендацій щодо удосконалення інформаційно-методичного забезпечення.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних та організаційних засад статистичного забезпечення управління транзитом вантажів в Україні.

Поставлена мета зумовила вирішення низки основних завдань:

- розкрити сутність транспортних послуг як об'єкта статистичного вивчення, окреслити роль транспорту як інфраструктурної галузі економіки країни;
- оцінити переваги транзитних послуг щодо послуг зовнішньоекономічної діяльності країни та обґрунтувати роль транзиту як форми міжнародної торгівлі послугами;

- узагальнити досвід наукової та практичної діяльності в галузі транспорту, а також щодо транзитного потенціалу України;
- виявити особливості чинного законодавства України у досліджуваній сфері та його вплив на статистичне вивчення галузі;
- оцінити інформаційно-методологічне забезпечення діяльності транспорту України на внутрішньому та транзитному ринках вантажоперевезень;
- удосконалити систему статистичних показників ринку транзитних вантажоперевезень, обґрунтувати можливість побудови вартісних показників транзитних вантажів;
- здійснити статистичне оцінювання транзитних вантажів та обґрунтувати методичні підходи до визначення факторів впливу на їх обсяги в Україні;
- адаптувати методологію факторного аналізу для побудови регресійної моделі обсягу транзитних вантажів;
- розробити альтернативний підхід до статистичного вивчення транзиту вантажів Україною.

Об'єктом дослідження є транспорт України як інфраструктурна галузь економіки.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні аспекти статистичного вивчення транзиту вантажів Україною.

Методи дослідження. Теоретичним та методологічним підґрунтям дисертаційної роботи є принципи системного підходу та діалектичного розвитку соціально-економічних процесів, сучасні напрацювання економічної теорії, а також теорії інституціоналізму та логістики. У дослідженні використано методи наукової абстракції, порівняння, узагальнення, дедуктивного й індуктивного аналізу, синтезу, а також комплекс статистичних методів, серед яких важливе місце належить методам абсолютних, відносних і середніх величин, табличному та графічному, методу групувань, методу факторного та регресійного аналізу тощо.

Інформаційною базою дослідження є дані офіційної статистики щодо транзиту вантажів Україною, офіційні та методичні матеріали Міністерства інфраструктури України, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних авторів, нормативно-правові документи, довідкові й інформаційні видання, Інтернет-ресурси тощо.

Дисертаційну роботу виконано з використанням пакетів прикладних комп'ютерних програм MS Excel, SPSS та STATISTICA ver. 8.0.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні та розробленні теоретико-методологічних основ статистичного вивчення й аналізу стану і розвитку транзиту вантажів в Україні. Отримано такі результати, що містять елементи наукової новизни та свідчать про особистий внесок автора:

вперше:

- запропоновано новий підхід до статистичного вивчення транзиту вантажів Україною, який дозволить розширити інформаційно-статистичну базу та наповнити її первинною інформацією, необхідною для удосконалення системи статистичних показників, здійснення статистичного аналізу й розроблення рекомендацій щодо розвитку транзиту в Україні;

удосконалено:

➤ систему статистичних показників транзитних вантажопотоків шляхом її адаптації до наявних джерел інформації, розроблення нових статистичних показників, що дозволять розширити можливості статистичного вивчення й аналізу результатів транзитної діяльності України;

➤ методологічні аспекти статистичного вивчення транзиту вантажів, що уможливило виокремлення домінуючих митниць для побудови узагальнюючої оцінки транзитних вантажопотоків в Україні;

набули подальшого розвитку:

➤ методологічні аспекти статистичного аналізу пропорційності розподілу митниць України на основі коефіцієнтів концентрації та локалізації, що дозволять класифікувати митниці України за рівнями рентабельності;

➤ інформаційно-методологічне забезпечення статистичного вивчення транзитних вантажоперевезень на основі поглиблення інформаційної бази та розроблення пропозицій щодо централізованого збирання інформації про транзитні вантажі в Україні.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності Державної служби статистики України, Міністерства інфраструктури України, Державної митної служби України, відомчих органів транспорту для вдосконалення статистичного вивчення транзиту вантажів в Україні, принципів його залучення, а також оцінювання розвитку транзитного потенціалу України.

Основні наукові положення дисертаційної роботи та окремі рекомендації застосовувались у практичній діяльності Департаментом статистики послуг Державної служби статистики України (довідка № 05/5-8/421 від 30.12.2011 р.); для оцінки транзитного потенціалу України та формування програм розвитку транспортної інфраструктури України в цілому за 2011 р. – у практичній діяльності Департаменту політики розвитку інфраструктури транспорту та туризму Міністерства інфраструктури України (довідка № 12/127-12 від 26.01.2012 р.). Результати наукових досліджень використовуються під час викладання курсу “Статистика ринків” та проведення навчальної практики для студентів другого курсу спеціальності “Прикладна статистика” з використанням пакетів прикладних комп’ютерних програм MS Excel, SPSS на кафедрі прикладної статистики Національної академії статистики, обліку та аудиту (довідка № 1191/1 від 06.12.2011 р.).

Особистий внесок дисертанта. Дисертація є закінченою, самостійною науковою роботою. Усі положення, розробки, результати, висновки та рекомендації, що висвітлені в роботі та виносяться на захист, отримані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження апробовані на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, серед яких: Міжнародна науково-практична конференція з нагоди Дня працівників статистики “Система державної статистики України: сучасний стан, проблеми, перспективи” (м. Київ, 2008, 2009, 2010, 2011 рр.), Міжнародна

науково-практична конференція “Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація” (м. Київ, 2009, 2012 рр.).

Публікації. За темою дослідження опубліковано 12 наукових праць загальним обсягом 3,66 друк. арк. З них 9 статей – у наукових фахових виданнях загальним обсягом 3,16 друк. арк. та 3 публікації (0,5 друк. арк.) – в інших виданнях (тези доповідей).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 189 сторінок. Дисертаційна робота містить 27 таблиць та 75 рисунків, а також – 13 додатків на 18 сторінках. Список використаних джерел із 142 найменувань викладено на 16 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано його мету, завдання, об’єкт і предмет, а також наукову новизну і практичне значення отриманих автором результатів, подано інформацію щодо їх апробації та публікацій за темою наукового дослідження.

У **розділі 1 “Транзитні послуги як об’єкт статистичного вивчення”** розкрито соціально-економічну сутність транспортної галузі країни як інфраструктурної галузі економіки, охарактеризовано основні передумови статистичного вивчення транспорту; визначено транзит як форму міжнародної торгівлі послугами; проаналізовано наукові дослідження (насамперед кандидатські та докторські дисертації) транспортної галузі України та транзиту зокрема.

У 2010 р. частка сфери послуг у ВВП становила майже 68,5 %, що свідчить про постіндустріальний розвиток України та все більший вплив зазначеної сфери на економіку в цілому. При цьому частка наданих транспортних послуг у сфері послуг становила 16,4 %, займаючи друге місце після торгівлі, а у валовому внутрішньому продукті України – 11,2 % його загального обсягу. Встановлено, що функції, виконувані транспортом, мають не лише економічний, а й соціальний, соціокультурний та політичний характер. Транспорт наділений особливими властивостями: якість, зручність, економія часу та інші, що відповідає принципам ринкової економіки. Взаємозалежність транспорту з іншими галузями економіки та інституційними одиницями визначає його унікальну значущість.

З огляду на вигідне географічне розташування України, сприятливі природні умови, зокрема рельєфні, історичний розвиток регіонів тощо, транспортну систему України формують усі види транспорту: залізничний, автомобільний, морський, річковий, авіаційний, трубопровідний. Інфраструктура залізничного транспорту України найбільш розгалужена і становить понад 45 % усіх основних засобів транспортної галузі. За обсягом вантажообороту залізничний транспорт України посідає четверте місце у світі після Російської Федерації, США і Канади. Обсяг вантажних перевезень українських залізниць перевищує загальний обсяг перевезень 12-ти країн Європейського Союзу.

Транспорт має свої особливості, зумовлені як специфікою власне галузі, так і процесами ринкових перетворень, що відбуваються в економіці України. Зі сторони

статистики діяльність, стан та розвиток транспортної галузі країни мають підтримуватися статистичним супроводом.

Відповідно до поставленої мети дослідження, особливої уваги вимагає вивчення еволюції транзитних вантажоперевезень в Україні. На відміну від експортно-імпортних вантажопотоків країни, що потребують фінансово-економічних затрат у процесі виробництва та реалізації на ринках товарів, які експортуються чи імпортуються, транзитні послуги забезпечуються особливим ресурсом країни – територіальним. На основі аналізу ряду робіт вітчизняних та зарубіжних науковців встановлено, що транзит можна інтерпретувати як напрям міжнародної спеціалізації країни, при цьому найважливішою факторною перевагою виступає забезпеченість країни зазначеним особливим видом природного ресурсу.

За досліджуваній період (2000–2011 рр.) найбільша частка транзиту вантажів в Україні була у 2007 р. – 62,3 %, проте у кризовий період вона скоротилась до 58,5 % у 2008 р., 44,5% – у 2009 р., 40,8 % – у 2010 р.. Тенденція до скорочення обсягів транзитних перевезень Україною продовжується. Так у 2011 р. порівняно з попереднім роком частка транзиту вантажів скоротилася на 3,2 в. п. і становила 37,6 % зовнішньоекономічних вантажопотоків України. Найбільшими країнами – партнерами України з транзиту залишаються країни СНД: Російська Федерація, Казахстан, Республіка Білорусь, Молдова та Туркменістан, які відправили у 2011 р. 93,8 % усього транзиту вантажів територією України, що на 0,9 в. п. менше ніж в попередньому році (94,7 % у 2010 р.). Проведений аналіз доводить, що транзит швидко реагує на мінливість ринків, а також на зміни фінансового стану країн, які є суб'єктами ринку транзитних послуг. Проте за будь-яких фінансових змін, навіть при певному скороченні обсягів транзитних вантажопотоків в Україні, транзит залишається рентабельним видом послуг.

У теперішній час доходи від транзитних перевезень у багатьох країнах сягають 30–40% загальних надходжень до державного бюджету (Єгипет, Нідерланди, країни Прибалтики). Ряд інших країн, особливо європейських (Польща, Німеччина, Угорщина, Чехія, Австрія), маючи відносно невелику територію та використовуючи вигідне географічне положення, зробили транзит суттєвою статтею прибутків своїх бюджетів. З огляду на це, дослідження транзиту вантажів Україною вбачається доволі перспективним.

Оскільки Україна має зовнішньоекономічні зв'язки більш як з 200-ма країнами й міжнародні перевезення набувають все більшого значення, постає нагальна потреба у належному статистичному забезпеченні вивчення транзиту вантажів в Україні. Водночас дисертаційний фонд зі статистики транспорту в Україні налічує лише дві роботи. Така ситуація є критичною та зумовлює необхідність розширення теоретико-методологічного підходу до статистичного вивчення транспортної інфраструктури країни та транзиту зокрема.

У розділі 2 “Теоретико-методологічні засади вивчення транзиту вантажів в Україні” визначено роль нормативно-правового забезпечення в організації інформаційно-статистичного вивчення діяльності транспорту країни; описано інформаційно-методологічне забезпечення діяльності транспорту на ринках

внутрішніх та транзитних вантажоперевезень країни; проаналізовано й узагальнено систему статистичних показників вивчення транзиту вантажів в Україні.

Стабілізація та розвиток транспортної галузі України, зростання її конкурентоспроможності, збільшення обсягів транзитних вантажів та підвищення якості транспортних послуг, зокрема транзитних, інтеграція транспортно-дорожнього комплексу до європейської та світової систем залежать від надійного законодавчого забезпечення в Україні, що регулює взаємовідносини суб'єктів господарювання у транспортній галузі.

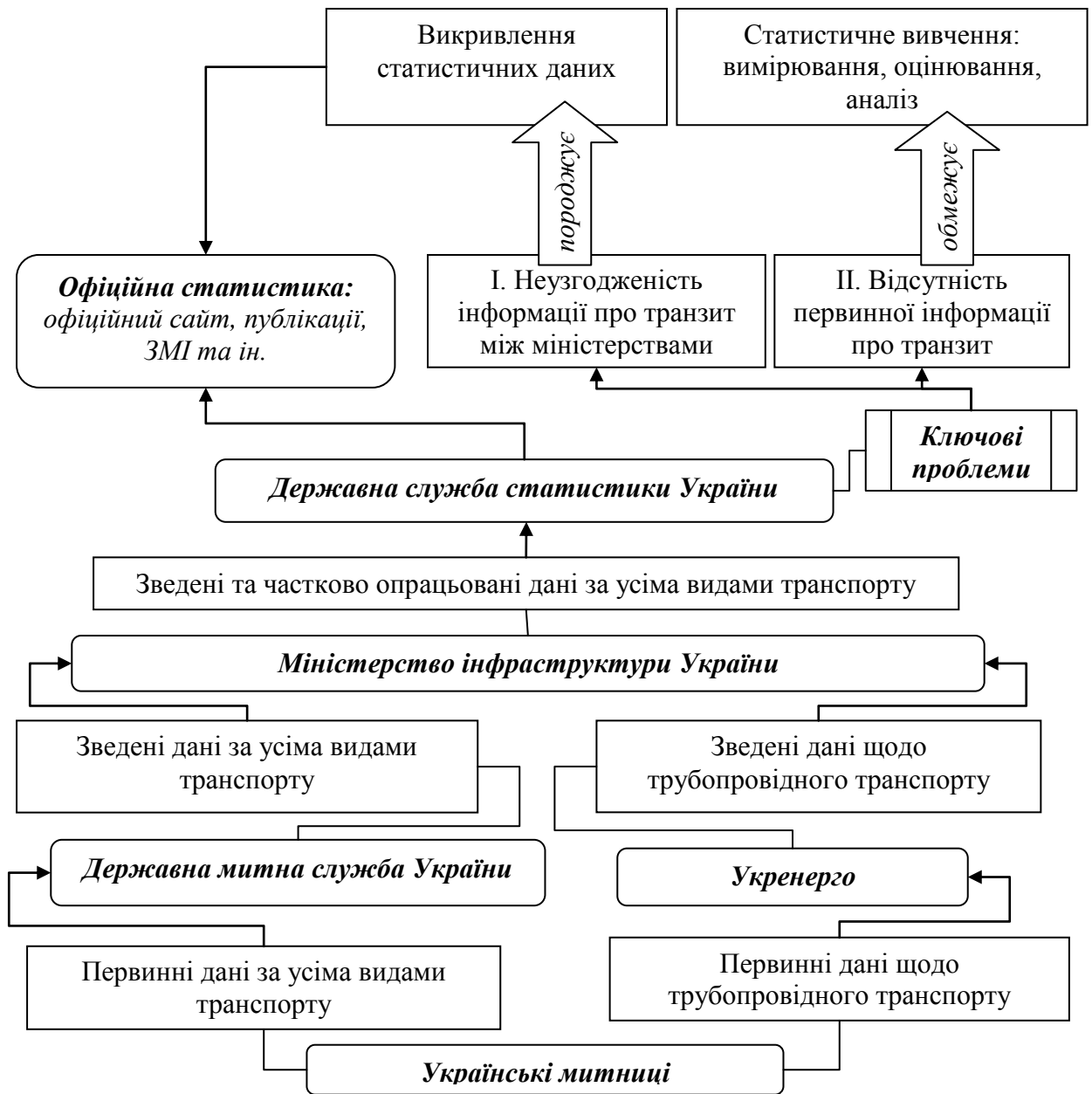
Встановлено, що гармонізація українського законодавства з міжнародним правом є одним із суттєвих аспектів політичного й економічного розвитку транзиту в Україні, адже від рівня відповідності національного законодавства міжнародному залежить ефективність співпраці України з іншими країнами, міжнародними організаціями тощо. На жаль, упродовж тривалого часу становлення незалежної держави так і не сформовано цілісну довгострокову політику у сфері транзитного забезпечення, що охоплює питання вільного та якісного переміщення товарів і послуг, вантажів та енергоносіїв, потоків капіталів та людей через територію України. При цьому інформаційно-статистична база, сформована національною статистикою, створює усі передумови для прийняття управлінських рішень з боку держави. У свою чергу, нормативно-правова база транспортної галузі є методологічною та правовою основою статистичних досліджень та аналізу соціально-економічних явищ і процесів, що відбуваються у зазначеній галузі.

Статистичне вивчення транзитних вантажоперевезень в Україні обмежується через децентралізацію спостереження за цим процесом. Державна служба статистики України (ДССУ) як вищий орган контролю за збиранням, обробленням, аналізом та поширенням статистичної інформації про соціально-економічні явища та процеси, що відбуваються в країні, отримує недостатній обсяг інформації про зовнішньоекономічні (експорт, імпорт, транзит) вантажопотоки в Україні. В режимі електронного обміну передача цих даних до ДССУ відбувається за такою схемою (рис. 1).

Система статистичного вивчення транзитних вантажів в Україні потребує вдосконалення та узгодження на державному рівні між такими сторонами: Державна служба статистики України, Державна митна служба України, Міністерство інфраструктури України та інші відомства. Насамперед це зумовлене тим, що опубліковані офіційні матеріали щодо транзитних перевезень вантажів різними відомствами та Державною службою статистики України часто різняться між собою, при цьому відмінність становить до 5–10 %.

На виконання Постанови Кабінету Міністрів України № 633 від 19.04.1999 року “Про запровадження системи обліку, аналізу та прогнозування транзитних вантажопотоків” координацію цієї роботи було доручено Міністерству транспорту і зв'язку України. Відповідно до Наказу Державної митної служби України та Міністерства транспорту і зв'язку України № 562/431 від 03.09.1999 року про систему запровадження системи обліку транспортних вантажопотоків, було затверджено форми подання Державною митною службою України вихідної інформації про міжнародні транспортні вантажопотоки: ф. № 1-ТР “Обсяги транзиту

товарів через Україну”, ф. № 2-ІМ “Обсяги імпорту товарів в Україну”, ф. № 3-ЕК “Обсяги експорту товарів з України”.

Рис. 1. Схема передачі та поширення статистичної інформації про зовнішньоекономічні вантажопотоки України

У ході аналізу встановлено, що інформаційні ресурси ринку зовнішньоекономічних вантажопотоків не в змозі забезпечити отримання достатнього обсягу відомостей про стан та розвиток транзиту вантажів в Україні. Найважливіша статистична інформація, отримана за формою № 1-ТР містить, в основному, натуральні показники, при цьому не враховуються ціна транзитних вантажів, вартість транзиту в цілому, дохідність, рентабельність митниць, через які переміщуються транзитні вантажі, що, у свою чергу, обмежує статистичний аналіз.

Система статистичних показників має бути такою, що уможливило б проведення як необхідних обчислень, порівнянь, аналізу та прогнозування загальних процесів,

які відбуваються в транспортній галузі України, так і виокремлення тих особливостей, які потребують детального вивчення. Відповідно, така система має враховувати сукупність усіх передумов вивчення транзиту, а також задовольняти визначальну ціль – комплексне статистичне оцінювання транзитних вантажів в Україні та виявлення основних факторів впливу на них.

Систематизація й узагальнення статистичних показників дозволили встановити, що розширення форм статистичної звітності щодо транзитних вантажів сприятиме удосконаленню чинної системи статистичних показників та наповненню її необхідними показниками. Зокрема, серед *абсолютних* показників вагоме місце посідають показники вантажообороту транзитних вантажів, ціни транзитних вантажів тощо; серед *відносних*: показники інтенсивності перевезення вантажів, коефіцієнти транзитності, коефіцієнти випередження тощо; до *середніх* належать: показники середньої відстані перевезення транзитних вантажів, середньодобової тривалості перебування транзитних вантажів в Україні, середнього часу простою транзитних вантажів на українських митницях тощо.

Особливої уваги, на наш погляд, потребує система вартісних показників, зокрема показників вартості транзитних вантажоперевезень, які дозволять оцінити процес ціноутворення на транзит вантажів в Україні на основі індексного методу.

Застосування коефіцієнтів концентрації та локалізації при вивченні диференціації транзитних вантажоперевезень через митниці України та оцінюванні суми митних стягнень за транзит вантажів уможливило побудову схеми співвідношень обсягів транзитних вантажів з їх вартістю та відповідно, виділити найбільш рентабельні митниці.

Запропоновану систему статистичних показників доцільно розглядати в динаміці. За цієї умови закономірності розвитку транзиту в Україні дозволяють окреслювати й аналізувати перспективи України як транзитної держави.

У розділі 3 “Напрями статистичного вивчення транзиту вантажів в Україні” проведено статистичне оцінювання транзитних вантажів, визначено основні фактори впливу на транзит, виконано факторний аналіз методом головних компонент, обчислено інтегральний показник транспортної інфраструктури України, побудовано регресійну модель транзиту вантажів, розглянуто напрями вдосконалення інформаційно-методичного забезпечення статистичного вивчення транзитних вантажів, зокрема проаналізовано розподіл транзитних вантажів за митницями України і запропоновано новий підхід до статистичного вивчення транзиту вантажів в Україні.

Вивчення транзитних вантажів потребує окреслення факторів впливу (зовнішніх та внутрішніх) на обсяги транзиту вантажів Україною з визначенням ступеня впливу (фактори першого та другого рівнів). Встановлено, що кожен із визначених факторів певною мірою виступає рушійною силою для розвитку транзитного потенціалу України на міжнародній арені. Так нормована тарифна політика Міністерства інфраструктури України сприятиме залученню нових суб'єктів господарювання та зростанню обсягів транзиту в цілому; удосконалення нормативно-правового законодавства у сфері транзиту, а також адаптація українського законодавства до міжнародних стандартів розширить можливості

розвитку транзиту в Україні, усуне низку недоліків щодо процесу транзиту вантажів, підвищить якість транзитних послуг тощо; відкриття нових логістичних центрів, зростання ефективності навантажувальних, розвантажувальних, складських операцій та інших логістичних послуг сприятиме розвитку вчасного та якісного транзитованню вантажів; розвиток транспортної галузі України в цілому для транзитних вантажопотоків забезпечить розбудову нових магістралей, автобанів, залізничних колій, морських та річкових портів, проведення ремонтних робіт та зростання якості транспортних послуг; розширення світової торгівлі сприятиме збільшенню експорту й імпорту між країнами тощо.

Результати статистичного оцінювання доводять, що транзитні вантажоперевезення в Україні здійснюються усіма видами транспорту. Проте за 2009 – 2011 рр. вантажоперевезення річковим транспортом не здійснювалися. Найбільша частка транзиту припадала на трубопровідний та залізничний види транспорту (відповідно, 61,6 % та 32,2 % у 2011 р.). Трубопроводами переміщуються лише енергетичні матеріали та продукти неорганічної хімії, а залізницею перевозяться близько 96 найменувань різних вантажів. Автором розраховано інтенсивність структурних зрушень частки транзитних вантажів, що переміщуються залізничним транспортом України, у розрізі номенклатури за період 2007–2011 рр. на основі квадратичного коефіцієнта структурних зрушень, коефіцієнтів Рябцева та Гатєва й індексу Салаї. Суттєвих змін у структурі частки транзиту вантажів залізницею за досліджуваний період не відбулося. Квадратичний коефіцієнт структурних зрушень є незначним. Питома вага транзитних вантажів залізничним транспортом у 2011 р. порівняно з 2010 р. змінилась у середньому лише на 0,6 в. п., щодо 2007 р. – на 9 в. п. (табл. 1). Це свідчить про достатню стабільність тенденції до рівноваги попиту та пропозиції груп товарів, що перевозилися Україною в цей період. Однак порівняно з базовим 2007 р. спостерігаються більш чутливі коливання в структурі вантажів, що перевозилися залізницею. Щодо розрахованих значень коефіцієнтів Рябцева, Гатєва та індексу Салаї виконується нерівність Рябцева:

$$K_{\text{Рябцева}} < K_{\text{Гатєва}} < I_{\text{Салаї}} .$$

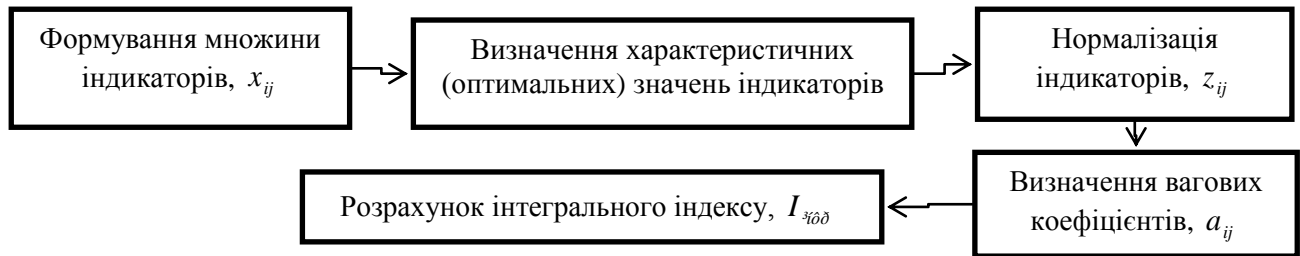
Таблиця 1

Значення коефіцієнтів структурних зрушень Гатєва, Рябцева та індексу Салаї за період 2007 - 2011 рр.

Показники	2008/2007	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2011/2007
Квадратичний коефіцієнт структурних зрушень	0,006	0,005	0,003	0,006	0,09
Коефіцієнт Гатєва	0,091	0,074	0,041	0,079	0,329
Коефіцієнт Рябцева	0,065	0,053	0,029	0,056	0,277
Індекс Салаї	0,323	0,492	0,561	0,499	0,816

Близькість значень коефіцієнтів Гатєва та Рябцева й суттєва відмінність іншого за своєю суттю індексу Салаї можна пояснити тим, що останній швидше та більш суттєво реагує на найменші коливання у структурі транзиту вантажів, а це, у свою чергу, впливає на стрімке зростання його значення у розрахунках.

Перспективи розвитку транзиту в Україні вимагають як систематизації та вивчення статистичних показників транзиту вантажів у країні, так і розвитку й модернізації її транспортної інфраструктури. Тому в ході подальшого аналізу було обчислено інтегральний індекс транспортної інфраструктури України, методика визначення якого передбачає такі етапи (рис. 2).

Рис. 2. Алгоритм обчислення інтегрального показника

Цей інтегральний показник описується формулою:

$$I_{инфр} = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m z_{ij} a_{ij},$$

де z_{ij} – нормалізовані значення вхідних показників x_{ij} ;

a_{ij} – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску i -го показника j -ї компоненти в інтегральний індекс.

Вагові коефіцієнти a_{ij} розраховуються за формулою:

$$a_{ij} = \frac{c_{ij} |d_{ij}|}{\sum c_{ij} |d_{ij}|},$$

де c_{ij} – вага i -го показника j -ї компоненти, тобто внесок j -ї компоненти в загальну дисперсію;

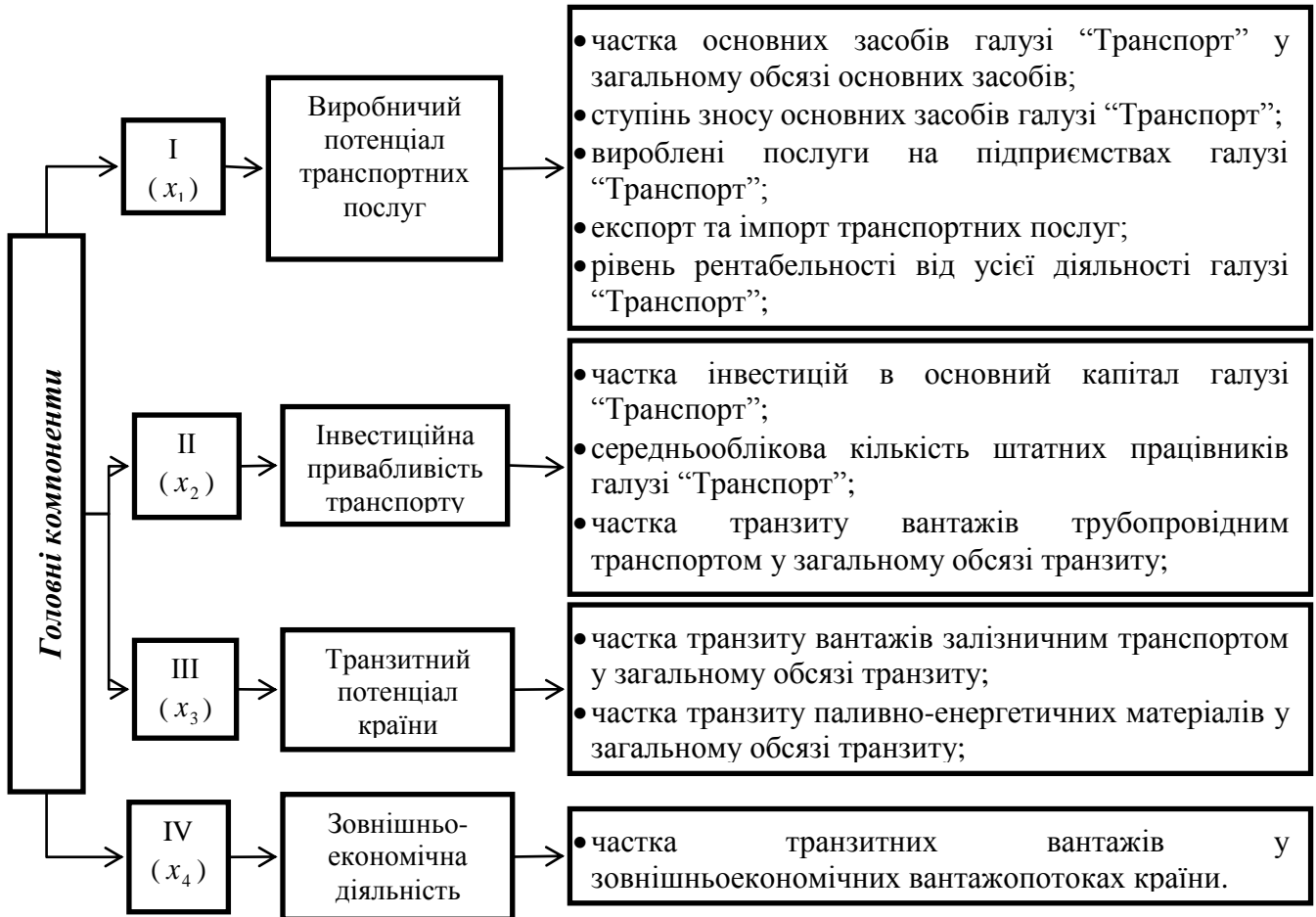
d_{ij} – факторні навантаження i -го показника j -ї компоненти.

У рамках цього алгоритму (див. рис. 2) серед 25-ти регіонів України за офіційними даними 2010 р. було нормалізовано 10 первинних показників, що стосуються діяльності транспорту, транспортної інфраструктури та фінансової діяльності на транспорті. За результатами факторного аналізу 10-вимірний простір було перетворено у тривимірний і, відповідно, виділено три головні компоненти зі ступенем факторизації 80,3 %. Також методом головних компонент були обчислені вагові коефіцієнти для кожного з показників. Результати проведеного аналізу дозволили визначити інтегральний показник транспортної інфраструктури України, який становить 0,54, або 54,0 %, що характеризує рівень транспортної інфраструктури України як середній.

Наступний етап дослідження дозволив за результатами факторного аналізу серед 14-ти показників транзитної привабливості України за досліджуваний період

(2001–2010 рр.) виділити чотири головні компоненти зі ступенем факторизації 92,2 %, причому внесок першої компоненти в сумарну варіацію ознакової множини становить 52,8 %, другої – 19,7 %, третьої – 10,1 % та четвертої – 9,6 %.

Для спрощення факторної структури використано метод обертання “варімакс нормалізований” як найбільш інформативний. Отримані результати факторного аналізу можна згрупувати у такі блоки показників (рис. 3).

Рис. 3. Групи показників відповідно до виділених компонент

Ступінь факторизації нормалізованої першої компоненти становить 40,3 %, другої – 22,6 %, третьої – майже 15,0 % та четвертої – 12,4 % від загальної варіації ознакової множини.

Для оцінки впливу кожного з чотирьох факторів на обсяги транзитних вантажів в Україні було побудовано модель множинної регресії. Обчислені коефіцієнти регресії методом найменших квадратів дозволили побудувати рівняння залежності транзитних вантажопотоків під впливом виділених факторів:

$$Y = 224,120 + 6,533 x_1 + 28,127 x_2 + 13,127 x_3 - 64,773 x_4.$$

Оскільки ця регресія побудована за даними динамічного ряду, її було перевірено на автокореляцію. Значення показника Дарбіна–Ватсона ($D=2,52$) задовольняє допустимі межі (нижня границя–0,38, верхня границя–2,41, за правилом $D > D_{в.гр.}$), значення циклічного коефіцієнта автокореляції також свідчить про відсутність автокореляції, що, підтверджує адекватність моделі.

За значеннями бета-коефіцієнтів встановлено, що найбільше впливають другий та четвертий фактори, тобто інвестиційна привабливість транспорту та зовнішньоекономічна діяльність (табл. 2).

Таблиця 2

Результати регресійного аналізу впливу виділених факторів на транзитні вантажопотоки в Україні

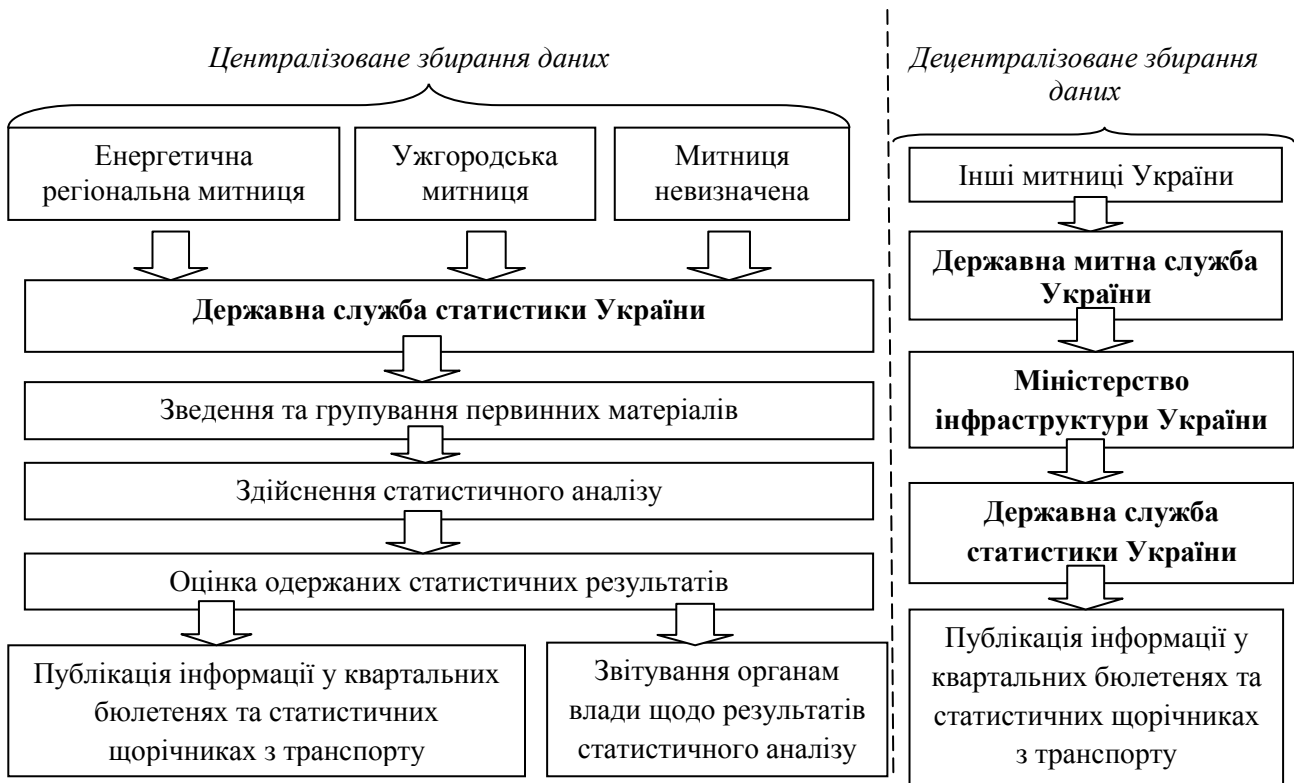
Фактори	Значення бета-коефіцієнтів	Коефіцієнти регресії	<i>t</i> -критерій	Рівень істотності
Вільний член рівняння (a_0)		224,120	31,504	0,000001
x_1	0,088	6,533	0,871	0,042351
x_2	0,379	28,127	3,751	0,013282
x_3	0,177	13,127	1,751	0,040425
x_4	-0,875	-64,773	-8,638	0,000343

Значення множинного коефіцієнта детермінації становить 0,948. Це свідчить, що 94,8 % загальної варіації результативної ознаки пояснюється варіацією виділених факторів. Тобто підтверджується доцільність включення в регресійну модель обраних факторів впливу на обсяги транзиту вантажів Україною. Розрахований рівень істотності $\alpha=0,002 < 0,05$, тобто коефіцієнт R^2 є значущим. Перевірка моделі на адекватність за F -критерієм Фішера та графічним зображенням залишків регресійної моделі підтвердила її істотність: розраховане емпіричне значення F -критерію становить 22,78, що значно більше за критичне значення ($F_{крит(0,05;4;10)} = 3,48$); коливання значень залишків навколо прямої відповідає розподілу, близькому до нормального. Це свідчить, що вплив інших факторів, які не ввійшли в модель, є незначним, а побудована модель – повністю адекватна.

Проведений аналіз розподілу транзитних вантажів через митниці України демонструє неоднорідність останніх. Більша частка транзиту вантажів проходить через три головні митниці: Енергетичну регіональну митницю, Ужгородську та митницю невизначену. Пропонуємо їх називати домінуючими митницями України. Саме ці митниці у 2009 р. охоплювали левову частку – 81 % – усього транзиту України. Сумарна частка транзитних вантажів цих митниць дещо скоротилась на 11 в. п., або на 13,5 % у 2010 р. порівняно з попереднім і становила майже 70 %. З огляду на це автором запропоновано новий підхід до статистичного вивчення транзиту вантажів в Україні (рис. 4).

Багатогранність статистичної методології забезпечує широкий діапазон управлінської діяльності. Формування інформаційно-методичного забезпечення, що передбачає етапи збирання, зберігання, оброблення та передачі інформації дослідження транзитних вантажів в Україні, дозволяє окреслити основні напрями розвитку, насамперед у частині вдосконалення статистичного вивчення транзитних вантажів. Формування розширеної інформаційно-статистичної бази в подальшому

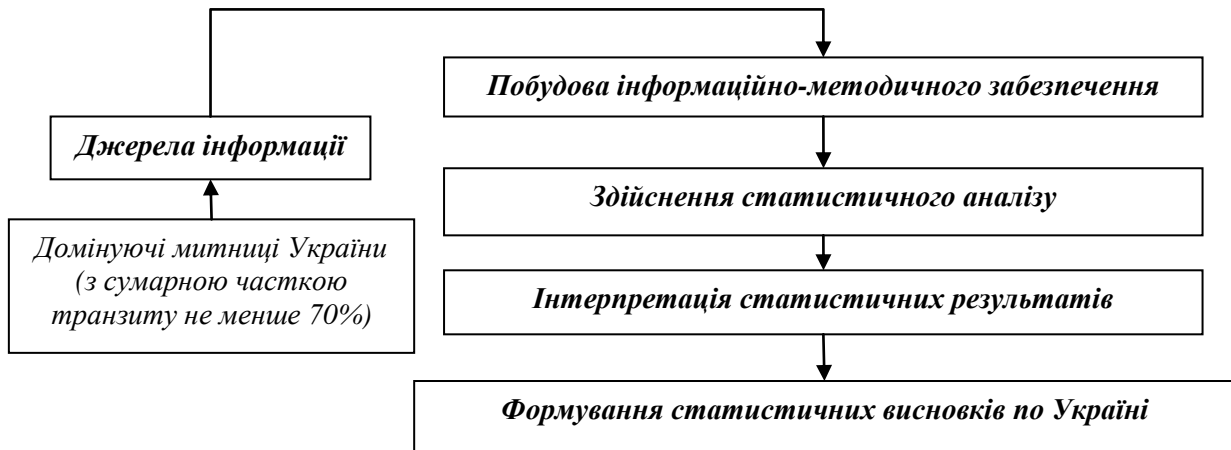
забезпечить наявність розгалуженої інформації за обсягами, формами вираження, джерелами формування, способами оброблення тощо.

Рис. 4. Концептуальна схема статистичного вивчення транзиту вантажів Україною (запропонована та наявна)

Таким чином, результати централізованого статистичного вивчення транзитних вантажопотоків за домінуючими митницями ілюструватимуть загальні тенденції розвитку транзиту вантажів в Україні за аспектами його стану та інтенсивності. Отримані дані статистичного аналізу дозволять зменшити ступінь суб'єктивізму та поширити комплексну статистичну оцінку транзиту на всю генеральну сукупність (рис. 5). Серед інших переваг окресленого підходу зазначимо такі: інформаційно-статистична база формується виключно на основі первинних матеріалів; навантаження на респондентів не збільшується; розширюються можливості побудови системи статистичних показників, у тому числі й вартісних; достатній обсяг статистичної інформації сприяє поглибленому статистичному аналізу; результати статистичного аналізу можна поширювати на всю генеральну сукупність; гарантується точність та достовірність статистичних даних; зростає якість офіційної статистики.

Рис. 5. Модель статистичного вивчення транзиту вантажів Україною

Таким чином, для забезпечення оптимального статистичного вивчення транзиту вантажів в Україні та надання науково обґрунтованих висновків слід максимально розширити інформаційно-статистичну базу та наповнити її необхідними статистичними показниками.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання щодо вдосконалення статистичного вивчення транзиту вантажів в Україні. Отримані науково-практичні результати свідчать про досягнення поставленої мети та дозволяють зробити такі висновки:

1. Статистична характеристика транспортної галузі України демонструє її певні переваги в геополітичному контексті на міжнародному ринку транспортних послуг. Водночас термінового вирішення потребує низка нагальних проблем, пов'язаних з фінансування галузі: проведення реконструкцій та ремонтних робіт автомобільних доріг, залізничних колій, морських портів тощо; оновлення фізично та морально зношених транспортних засобів та ін. Оскільки транспорт країни є інфраструктурною галуззю економіки та займає вагомe місце у сфері послуг, необхідним є його статистичне вивчення, аналіз, додаткове наукове обґрунтування. У свою чергу, такий статистичний супровід забезпечить передумови вдосконалення функціонування транспорту країни як на внутрішньому ринку, так і на міжнародному.

2. Встановлено, що у системі зовнішньоекономічних зв'язків між країнами особливе місце поряд з експортно-імпортними взаємовідносинами займають транзитні послуги. Оскільки можливість їх надання зумовлюється природно-територіальними характеристиками країни, а її реалізація не вимагає особливих затрат, формується значний економіко-політичний інтерес до раціонального використання цих послуг. З огляду на це, їх доцільно розглядати як форму міжнародної торгівлі послугами або форму рентної плати. Для підвищення ефективності процесу транзиту вантажів країною має забезпечуватися статистичним супроводом.

3. Серед нагальних питань удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності транспорту України – адаптація чинного законодавства країни щодо зазначеної галузі до міжнародних стандартів. Це забезпечить потужний нормативно-

правовий супровід у процесі здійснення торговельних, експортно-імпортних та транзитних зв'язків між країнами. До того ж нормативно-правова база транспортної галузі є методологічною та правовою основою для статистичних досліджень.

4. Вивчення інформаційно-методологічного забезпечення діяльності транспорту України дозволяє зробити такі висновки: процес статистичного вивчення транзиту вантажів Україною не відпрацьований на належному рівні й ускладнюється на етапах збирання, оброблення та аналізу статистичної інформації; наявні форми статистичної звітності щодо транзиту вантажів Україною потребують перегляду та наповнення первинною статистичною інформацією. Для цього запропоновано розширити зазначені форми статистичної звітності певними категоріальними одиницями, що в подальшому сприятиме розширенню й удосконаленню системи показників у галузі статистики транспорту.

5. За результатами теоретико-методологічного опрацювання системи статистичних показників транзиту вантажів в Україні можна стверджувати, що вони обмежуються лише натуральними показниками. Запропонована модифікація зазначеної системи шляхом доповнення вартісними показниками дозволить здійснювати контроль, аналіз та вивчення процесу ціноутворення на послуги транзиту.

Диференціацію розподілу транзитних вантажів та суми митних стягнень за транзит доцільно вивчати за коефіцієнтами концентрації та локалізації. Це дозволить класифікувати митниці України за рівнями рентабельності.

6. Визначено основні групи чинників впливу на обсяги транзитних вантажів в Україні. Зазначені чинники умовно поділено на внутрішні та зовнішні, а ті, у свою чергу, – на чинники першого та другого рівнів.

7. Розраховані коефіцієнти структурних зрушень Рябцева, Гатєва, індексу Салаї та квадратичного коефіцієнта структурних зрушень свідчать про те, що різких змін у номенклатурі транзитних вантажів залізничним транспортом за період 2007 – 2011 рр. не відбулося. Тобто спостерігається динамічна рівновага попиту та пропозиції груп товарів, що транзитуються залізницею.

8. Для регіонів України за статистичними даними 2010 р. проведено факторний аналіз для 10-ти обраних показників та виділено три головні компоненти зі ступенем факторизації 80,3 %. Обчислені нормалізовані значення та їх вагові коефіцієнти дозволили розрахувати інтегральний показник транспортної інфраструктури, який склав 0,54 (54,0 %), що свідчить про середній рівень транспортної інфраструктури України.

9. Результати факторного аналізу 14-ти показників транзитної привабливості України за період 2001 – 2010 рр. дозволили виділити чотири головні компоненти (фактори), ступінь факторизації яких становить 92,2%. До них належать: виробничий потенціал транспортних послуг; інвестиційна привабливість транспорту; транзитний потенціал країни; зовнішньоекономічна діяльність.

10. За результатами факторного аналізу побудовано регресійну модель впливу чотирьох головних компонент на транзитні вантажі за період 2001–2010 рр. Оскільки рівняння регресії побудовано в рамках динамічного ряду, це рівняння було перевірено на автокореляцію. За значеннями бета-коефіцієнтів найбільший вплив

справляють друга та четверта компоненти. Перевірка моделі на адекватність за F -критерієм Фішера та графічним зображенням залишків регресійної моделі підтвердила її істотність.

11. Проведений аналіз транзитних вантажів України за митницями у 2010 р. підтвердив неоднорідність розподілу митниць за обсягами транзиту вантажів. Було виділено три домінуючі митниці України, сумарна частка транзиту яких у 2010 р. склала 70 %: Енергетична регіональна митниця, Ужгородська митниця та митниця невизначена.

У рамках розроблених пропозицій щодо вдосконалення статистичного вивчення транзиту вантажів Україною рекомендовано проаналізувати розподіл митниць України на однорідність. Значна диференціація між митницями за обсягами транзиту вантажів дозволяє виділити домінуючі митниці країни, за якими запропоновано проводити централізоване спостереження.

12. Проведене статистичне дослідження дозволило виявити основні напрями вдосконалення інформаційно-методичного забезпечення транзиту вантажів Україною, серед яких: удосконалення та систематизація системи показників транзиту вантажів; розширення статистичної бази та її наповнення вартісними показниками; застосування диференційованого підходу до вивчення транзиту вантажів тощо.

Окремі результати дослідження впровадженні в діяльність Департаменту політики розвитку інфраструктури транспорту та туризму Міністерства інфраструктури України для оцінки транзитного потенціалу України та формування програм розвитку транспортної інфраструктури України в цілому за 2011 р.

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Кондря Г. В. Транспортно-логістична система України як об'єкт статистичного дослідження / Г. В. Кондря // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць ; Держ. акад. статистики, обліку та аудиту – К. : ДП “Інформ.-аналіт. агентство”, 2008. – Вип. 3. – С. 527–530. (0,18 друк. арк.).
2. Кондря Г. В. Міжнародні транспортні коридори в Україні / Г. В. Кондря // Статистика України. – 2009. – № 4. – С. 42–46. (0,25 друк. арк.).
3. Кондря Г. В. Характеристики транспортної галузі України в сучасних ринкових умовах / Г. В. Кондря // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць ; Держ. акад. статистики, обліку та аудиту – К. : ДП “Інформ.-аналіт. агентство”, 2009. – Вип. 5. – С. 247–254. (0,44 друк. арк.).
4. Кондря Г. В. Нормативно-правове забезпечення транспортної галузі України: сучасний стан та проблеми / Г. В. Кондря // Науковий вісник : зб. наук. праць. – К. : ДАСОА, 2010. – № 2 (27). – С. 101–103. (0,16 друк. арк.).
5. Кондря Г. В. Вивчення основної тенденції розвитку транзитних вантажопотоків України в умовах кризи / Г. В. Кондря // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць ; Нац. акад. статистики, обліку та аудиту – К. : ДП “Інформ.-аналіт. агентство”, 2010. – Вип. 6. – С. 219–224. (0,34 друк. арк.).

6. Кондря Г. В. Особливості інформаційно-статистичного забезпечення діяльності транспорту України / Г. В. Кондря // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць ; Нац. акад. статистики, обліку та аудиту – К. : ДП “Інформ.-аналіт. агентство”, 2010. – Вип. 7. – С. 314–321. (0,47 друк. арк.).
7. Голубова Г. В. Статистичний моніторинг транзитних вантажопотоків Україною / Г. В. Кондря // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць ; Нац. акад. статистики, обліку та аудиту – К. : ДП “Інформ.-аналіт. агентство”, 2011. – Вип. 9. – С. 300–308. (0,53 друк. арк.).
8. Голубова Г. В. Наукові дослідження в галузі транспорту / Г. В. Кондря // Науковий вісник : зб. наук. праць. – К. : НАСОА, 2012. – № 2 (35). – С. 77–84. (0,47 друк. арк.).
9. Голубова Г. В. Статистичне вивчення основних чинників впливу на транзитні вантажопотоки / Г. В. Голубова // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: Проблеми теорії, методології, організація: зб. наук. праць / Нац. акад. статистики, обліку та аудиту – К.: БізнесМедіаКонсалтинг, 2012. – Вип. 1 (8). – С. 52–57. (0,32 друк. арк.).

В інших виданнях:

10. Кондря Г. В. Аналіз розподілів обсягів вантажоперевезень автомобільним транспортом в Україні / Г. В. Кондря // Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація : зб. тез доповідей VII Міжнар. наук. конф., присвяченої пам'яті д.е.н., професора О. С. Бородкіна / Держкомстат України, Держ. акад. статистики, обліку та аудиту – К., 2009. – С. 173–174. (0,09 друк. арк.).
11. Кондря Г. В. Особливості інформаційно-статистичного забезпечення діяльності транспорту України / Г. В. Кондря // Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи : зб. тез виступів на VIII Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди Дня працівників статистики / Держкомстат України, Нац. акад. статистики, обліку та аудиту. – К. : ДП “Інформ.-аналіт. агентство”, 2010. – С. 112–115. (0,22 друк. арк.).
12. Голубова Г. В. Шляхи удосконалення статистичного моніторингу транзиту вантажів Україною / Г. В. Голубова // Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація : зб. тез доповідей VII Міжнар. наук. конф., присвяченої пам'яті д.е.н., професора О. С. Бородкіна / Нац. акад. статистики, обліку та аудиту – К., 2012. – С. 272–275. (0,19 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Голубова Г. В. Статистичне вивчення транзиту вантажів в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.10 – статистика. – Національна академія статистики, обліку та аудиту, Київ, 2013.

У дисертаційній роботі розкрито теоретичні та методологічні засади статистичного вивчення транзиту вантажів в Україні та розроблено науково-практичні рекомендації щодо його вдосконалення.

Розкрито сутність та особливості транспорту країни як інфраструктурної галузі економіки та об'єкта статистичного вивчення, охарактеризовано його стан та

розвиток. Доведена пріоритетність транзиту як форми міжнародної торгівлі послугами.

Удосконалено основні положення методології побудови системи статистичних показників вивчення транзиту вантажів в Україні. Розкрито проблеми інформаційно-статистичного забезпечення, що виникають у процесі вивчення транзитних вантажів в Україні.

Обґрунтовано основні чинники впливу на приріст транзиту через Україну. Наведено алгоритм побудови інтегрального показника транспортної інфраструктури України.

Запропоновано новий підхід до статистичного вивчення транзитних вантажів та джерел його інформаційно-методичного забезпечення.

Ключові слова: транспорт, інфраструктурна галузь, інформаційно-статистичне забезпечення, транзит вантажів, статистичний аналіз, система показників, інтегральний показник.

АННОТАЦІЯ

Голубова Г. В. Статистическое изучение транзита грузов в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.10. – статистика. – Национальная академия статистики, учета и аудита, Киев, 2013.

В диссертационной работе изложены теоретические и методологические принципы и разработаны научно-практические рекомендации по совершенствованию статистического изучения транзита грузов в Украине.

Раскрыты сущность и особенности транспорта как инфраструктурной отрасли экономики и объекта статистического изучения. Представлена характеристика его состояния и развития, проведено сравнение транспортной инфраструктуры Украины со странами СНГ и Европы. Доказана приоритетность транзита среди внешнеэкономических грузопотоков как формы международной торговли территориальными услугами. Проведен анализ результатов научной деятельности украинских и зарубежных ученых. Их труды, в которых раскрыты проблемы и перспективы развития транспорта страны в целом и транзита в частности, сгруппированы по научным направлениям.

Оценено влияние украинского законодательства на развитие транзита в Украине, сформулированы проблемы его гармонизации с международным правом, а также рассмотрены возможности увеличения объемов транзитных грузопотоков и повышения качества транзитных услуг в целом.

Раскрыты организационные проблемы проведения статистического изучения транзита в Украине, выполнено сравнение транзитных перевозок с экспортно-импортными, описаны преимущества и недостатки централизованного изучения транзита.

Усовершенствованы базовые положения методологии построения системы статистических показателей изучения транзитных грузов в Украине. Рассмотрена действующая система статистических показателей и предложены новые показатели изучения транзитных грузов в Украине.

Раскрыты проблемы информационно-статистического обеспечения, возникающие в процессе изучения транзитных грузов в Украине. Предложено расширить формы статистической отчетности по транзиту и дополнить ее некоторыми категориальными единицами.

Обоснованы основные факторы влияния на прирост транзита через Украину с выделением внешних и внутренних факторов, а также факторов первого и второго уровней. Проведена статистическая оценка транзитных грузопотоков страны, основных видов транспорта, задействованных в перевозках, групп товаров, которые перевозятся, и стран получателей и отправителей. Приведен алгоритм построения интегрального показателя транспортной инфраструктуры Украины.

Методом главных компонент среди большого количества показателей выделены четыре главных фактора, положенные в основу построения регрессионной модели транзитных грузопотоков в Украине. Доказано, что наиболее существенно на объемы транзитных грузов влияют два фактора: инвестиционная привлекательность Украины и ее внешнеэкономическая деятельность.

Доказана неоднородность распределения транзитных грузов по таможням Украины. Отдельно рассмотрены лидирующие таможни Украины, совокупная часть которых составляет не менее 70 % всех транзитных грузопотоков страны.

Предложен новый подход к статистическому изучению транзитных грузов и указаны источники его информационно-методического обеспечения.

Ключевые слова: транспорт, инфраструктурная отрасль, информационно-статистическое обеспечение, транзит грузов, статистический анализ, система показателей, интегральный показатель.

ANNOTATION

Golubova G.V. The Statistical study of loads transit by Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for a candidate's of economic sciences degree. Speciality 08.00.10 – Statistics. – The National Academy of Statistics, Account and Audit, Kyiv, 2013.

In dissertation work theoretical and methodological principles of statistical study of transit of loads are exposed in Ukraine and scientific and practical recommendations are developed in relation to his perfection.

Essence and features of transport of country is exposed as infrastructural industry of economy and object of statistical study, his state and development is described. Well-proven priority of transit as forms of the international trading in services.

The substantive provisions of methodology of construction of the system of statistical indexes of study of transit of loads are improved by Ukraine. The problems of the informative and statistical providing, which arise up in the process of study of transit loads by Ukraine, are exposed.

Grounded basic factors of influence on the increase of transit through Ukraine. The algorithm of construction of integral index of a transport infrastructure of Ukraine is resulted.

The new going is offered near the statistical study of transit loads and sources of it is informative methodical providing.

Key words: transport, infrastructural industry, informative statistical providing, transit of loads, statistical analysis, system of indexes, integral index.